

IGAZSÁGÜGYI MINISZTER

Iktatószám: XX-AJFO/92/.../2021.

Dr. Sulyok Tamás úr
az Alkotmánybíróság elnöke
részére

Alkotmánybíróság
Budapest
Donáti utca 35-45.
1015

Tárgy: Az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésének, valamint a XIV. cikk (4) bekezdésének értelmezésére irányuló indítvány

Tisztelt Elnök Úr!

Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 38. § (1) bekezdése, illetve a Kormány felhatalmazása alapján a Kormány nevében indítványozom, hogy az Alkotmánybíróság értelmezze az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdését, valamint a XIV. cikk (4) bekezdését az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) a C-808/18. számú ügyben 2020. december 17-én kihirdetett ítéletére figyelemmel (a továbbiakban: ítélet), az alábbiak szerint. Az Alaptörvény értelmezésével összefüggő alkotmányjogi jelentőségű probléma az alábbi kérdésben foglalható össze:

Az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdését és XIV. cikk (4) bekezdését lehet-e úgy értelmezni, hogy Magyarország végrehajthat olyan európai uniós jogi kötelezettséget, amely – az európai uniós szabályozás hatékony érvényesülésének hiányában – arra vezethet, hogy a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldi a tagállam területén előre nem meghatározható ideig tartózkodik, és ezáltal de facto az ország népességének részévé válik?

A Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldit az EUB ítélete alapján nem lehet átkísérni a határon, ehelyett – ha menedéjogi kérelem előterjesztésére irányuló szándéknyilatkozatát jelzi – menekültügyi eljárást kell indítani, ennek hiányában kiutasítási eljárást kell lefolytatni. Menedékkérelmének elutasítása esetén a kiutasítás a jelenlegi körülmények miatt de facto nem reális lehetőség. Emiatt az EUB ítéletének végrehajtása azt eredményezné, hogy végső soron az érintett Magyarország területén marad a későbbiekben bemutatottak okán. Erre tekintettel az Alaptörvény értelmezésére irányuló kérdés az EUB ítéletével összefüggésben azért is bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a kérdéskörhöz kapcsolódó statisztikák azt mutatják, hogy a koronavírus világjárvány ellenére is számottevő az illegális migráció.

A Magyarországra érkezett vagy jogellenes belépést megkísérlő illegális migránsok száma 2020. január 1. és 2020. december 31. között összesen 46 179 fő, 2021. január 1-31. között pedig összesen

7277 fő volt. Ez azt is eredményezi, hogy a migránsok számának növekedése nélkül is évente Magyarország lakossága Hódmezővásárhely lakosságával összemérhető számú olyan személlyel gyarapodna, akinek menekültügyi kérelmét hazánk elutasította, azonban kiutasításokat az európai uniós jogi kiutasítási szabályok nem kellő hatékonysága miatt nem lehet végrehajtani.

Nem elhanyagolható szempont továbbá, hogy az érintettek számos esetben nem tudnak bemutatni személyazonosság megállapítására alkalmas igazolványt, így nem azonosíthatóak, amely kihatással van a magyar hatóságok előtti eljárásokra és egyben nemzetbiztonsági kockázatot is jelenthet.

Míndez a Kormány álláspontja szerint alátámasztja, hogy a kérdéskör Magyarország népességére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát közvetlenül érinti.

1. Indítványozói jogosultság, Alkotmánybíróság hatásköre

1.1. Az Abtv. szerinti hatáskör

Az Alaptörvény 24. cikk (1) bekezdése alapján az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve, a testület a 24. cikk (2) bekezdés g) pontja szerint az Alaptörvényben, illetve sarkalatos törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.

Az Abtv. 38. § (1) bekezdése alapján az Alkotmánybíróság a Kormány indítványára az Alaptörvény rendelkezését konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben értelmezi, ha az értelmezés közvetlenül levezethető az Alaptörvényből. Jelen indítvány az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésére, továbbá a XIV. cikk (4) bekezdésére irányul konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben, amely Magyarország szuverenitását érinti az EUB hatáskörgyakorlásával összefüggésben.

1.2. Alkotmánybíróság releváns gyakorlata és Magyarország Alaptörvényének hetedik módosítása

Az Alkotmánybíróság 22/2016. (XII. 5.) AB határozatában (a továbbiakban: Abh.) az alábbi megállapítást tette (az alapvető jogok biztosának Alaptörvény értelmezésére irányuló indítványával összefüggésben:

„[46] Az Alkotmánybíróság a tagállamok alkotmánybírósági feladatokat ellátó legfelsőbb bíróságai, illetve alkotmánybíróságai gyakorlatának áttekintése alapján megállapította, hogy saját hatáskörében, erre irányuló indítvány alapján kivételes esetekben és ultima ratio jelleggel, azaz a tagállamok közötti alkotmányos párbeszéd tiszteletben tartása mellett vizsgálhatja, hogy az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésén alapuló hatáskörgyakorlás folytán sérül-e az emberi méltóság, más alapvető jog lényeges tartalma, vagy Magyarország szuverenitása (ideértve az általa átadott hatáskörök terjedelmét is), illetve alkotmányos önazonossága.”

Az idézett megállapításra figyelemmel álláspontom szerint az Alkotmánybíróság jelen esetben is vizsgálhatja, hogy az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésén alapuló hatáskörgyakorlás folytán sérült-e Magyarország szuverenitása.

Előjáróban megjegyzendő, hogy az Abh.-t követően – a testület megállapításaira figyelemmel – az alkotmányozó módosította az Alaptörvényt. Magyarország Alaptörvényének hetedik módosítása a Nemzeti Hitvallást érintően a következő szövegrésszel egészült ki: *„Valljuk, hogy a történeti alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezése az állam alapvető kötelessége.”* Ezzel az alkotmányozó a Nemzeti Hitvallás olyan kiegészítéséről döntött, mely deklarálja, hogy Magyarország történeti alkotmányában gyökerező alkotmányos önazonosságának védelmezése az állam alapvető kötelessége. Ezzel összefüggésben említendő az E) cikket érintő módosítás előtt az R) cikk kiegészítése, hiszen a Magyarország Alaptörvényének hetedik módosításához fűzött indokolás alapján a Nemzeti Hitvallás kiegészítésével összhangban az Alaptörvény R) cikk új (4) bekezdése

világossá teszi, hogy Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége. **Az R) cikk (4) bekezdése vonatkozik a Kormányra és az Alkotmánybíróságra is.**

Az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésének módosítását az állam nemzeti identitásának alkotmányos szintű megjelenítése érdekében tartotta szükségesnek az alkotmányozó, erre utal Magyarország Alaptörvényének hetedik módosításához fűzött részletes indokolása is: „Az Európai Unió olyan jog- és értékközösség, amely tiszteletben tartja tagállamainak alkotmányos identitását, a tagállamok államiságának legalapvetőbb kérdéseivel összefüggő önálló döntési jogát. Az Európai Unióról szóló szerződés 4. cikkének (2) bekezdése kifejezetten is jelzi, hogy az Unió tiszteletben tartja a tagállamok egyenlőségének elvét és a tagállamok nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok politikai és alkotmányos berendezkedésének. A tagállam nemzeti identitásának meghatározása értelemszerűen az adott állam és az azt alkotó politikai közösség legalapvetőbb, elvitathatatlan joga, amely elsősorban, de nem kizárólag, annak alkotmányában jelenik meg. Helyénvaló ezért, hogy egy állam politikai közössége az alkotmányozón keresztül az állam nemzeti identitásának egyes alkotóelemeit az alkotmányban rögzítse.”

Az indokolás szerint az alkotmányozó a nemzeti identitás alaptörvényi szinten rögzített, politikai és alkotmányos berendezkedést kifejező egyes elemeit az alkotmányos identitás részének tekinti. Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési joga [Alaptörvény E) cikk (2) bekezdés], összefoglalóan a nemzeti szuverenitásgyakorlás alapvető elemeinek korlátozhatatlansága így az alkotmányos identitás részét képezi.

Megjegyezhető továbbá, hogy Magyarország Alaptörvényének hetedik módosításához fűzött részletes indokolása az Alkotmánybíróság lehetséges szerepfelfogására is vonatkoztatható az alkotmányos identitás egyes összetevőinek kimunkálása tekintetében. „A nemzeti és az uniós jog egymással való kapcsolatának az egyes államok alkotmányos önazonosságára tekintettel történő értelmezése folyamatosan napirenden van az európai országok alkotmánybíróságai előtt is. Az uniós jog értelmében a tagállamok nemzeti és politikai önazonossága szempontjából jelentősnek ítélt, alkotmányában megjelenő politikai és társadalmi értékválasztását nem lehet megkérdőjelezni. Az E) cikk javasolt kiegészítése a jelenlegi (2) bekezdés „szükség szerint” fordulatát konkretizálná és töltene meg tartalommal, mely lényegében az uniós hatáskörgyakorlás világos pontosítását jelentené.”

Fentiek mellett hangsúlyozandó, hogy a testület – szintén az Alaptörvény értelmezésére irányuló indítvány alapján – a 2/2019. (III. 5.) AB határozatában (a továbbiakban: Abh2.) rögzítette, hogy az Alaptörvény R) cikk (1) bekezdése alapján az uniós jog magyarországi alkalmazhatóságának alapja az Alaptörvény E) cikke, továbbá azt is, hogy az Alaptörvény 24. cikk (1) bekezdése alapján az Alaptörvény autentikus értelmezője az Alkotmánybíróság, amely értelmezését a más szerv által adott értelmezés nem ronthatja le, azt mindenkinek tiszteletben kell tartania. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény értelmezése során tekintettel van az Európai Unió tagsággal együtt járó, valamint a Magyarországot nemzetközi szerződés alapján terhelő kötelezettségekre.

1.3. Német Szövetségi Alkotmánybíróság EUB-t érintő döntése

Az Alkotmánybíróság az Abh.-ből idézett megállapításait a tagállamok alkotmánybírósági feladatokat ellátó legfelsőbb bíróságai, illetve alkotmánybírósági gyakorlatának áttekintése alapján tette meg. Az indokolás [33] pontjában a testület rögzítette, hogy „...kiemelt jelentőségűnek tartja az Európai Unión belüli alkotmányos párbeszédet [Vö. 61/2011. (VII. 13.) AB határozat, 30/2015. (X.

15.) *AB határozat], ezért megvizsgálta, hogy az ultra vires aktusok, illetve az alapjogi fenntartás tekintetében mi a tagállamok álláspontja.”*

A határozatban bemutatott cseh, francia, ír, lengyel, német és spanyol példákat megismételni nem tartom szükségesnek, azokra álláspontom szerint elegendő e körben csak utalást tenni, hiszen azok részletesen ismertek a testület előtt. Figyelemmel azonban az Alaptörvény értelmezése keretében a nemzetközi példák jelentőségére álláspontom szerint elengedhetetlen utalni a Német Szövetségi Alkotmánybíróság 2020. május 5-én hozott ítéletére,¹ mely szerint amennyiben az *ultra vires* felülvizsgálat vagy az identitás felülvizsgálata kérdéseket vet fel az Európai Unió intézményei, szervei, hivatalai és ügynökségei valamelyik intézkedésének érvényességével vagy értelmezésével kapcsolatban, a Szövetségi Alkotmánybíróság a saját felülvizsgálatát elvileg arra az értelmezésre és értékelésre alapozza, amelyet az EUB az adott intézkedésről előterjesztett. Ugyanakkor az EUB túllépi az Európai Unióról szóló szerződés 19. cikke (1) bekezdésének második mondatában ráruházott feladatok alapján meghatározott igazságszolgáltatási megbízatását, amennyiben a szerződések értelmezése nem érthető, és ezért objektív szempontból önkényesnek tekintendő. Ha az EUB átlépi ezt a határt, a határozataira a továbbiakban nem terjed ki sem az Európai Unióról szóló szerződés 19. cikke (1) bekezdésének második mondata, sem a belső jóváhagyó okirat. Ezek a határozatok, legalábbis Németország esetében, nem rendelkeznek az alaptörvény 20. cikkének (1) és (2) bekezdése és a 23. cikkének (1) bekezdése közös olvasata, valamint a 79. cikk (3) bekezdése szerint szükséges demokratikus legitimitációval. (lásd részletesen az ítélet Bevezető megjegyzéseit) Az ítélet 119. pontja azt is rögzíti, hogy „...az EUB 2018. december 11-i ítélete nyilvánvalóan túllépi az EUSZ 19. cikke (1) bekezdésének második mondatában ráruházott megbízatást, ami a hatáskörök sorrendjének a tagállamok kárára történő szerkezetileg jelentős eltolódását eredményezi. Ilyen mértékben maga a Bíróság ítélete is *ultra vires* aktusnak minősül és így [Németországban] nem kötelező erejű (lásd alább a cc) pontot).” Végezetül kiemelendő, hogy az ítélet bevezető megjegyzései értelmében a német alkotmányos szervek, közigazgatási testületek és bíróságok nem vehetnek részt sem az *ultra vires* aktusok kidolgozásában, sem azok bevezetésében, végrehajtásában vagy működtetésében.

A hivatkozott Szövetségi Alkotmánybíróság ítélete is példa arra, hogy az Alkotmánybíróság által az Abh.-ban megállapítottak óta eltelt időben, a releváns nemzetközi példák tárháza bővült. Mindez álláspontom szerint jelen Alaptörvény értelmezés keretében figyelembe veendő körülmény.

2. EUB ítéletének kiemelt része

2.1. Az EUB ítélete megállapította, hogy Magyarország jogellenesen korlátozta a nemzetközi védelemre irányuló eljáráshoz való hozzáférést, a védelmet kérelmezőket a tranzitónákban jogellenesen tartotta őrizetben, a Magyarországon feltartóztatott, tartózkodási jogosultságukat igazolni nem tudó külföldieket jogellenesen kísérte a határkerítés szerb oldalára anélkül, hogy a kiutasítási eljáráshoz kapcsolódó garanciákat tiszteletben tartotta volna.

Az EUB szerint Magyarország nem teljesítette a harmadik országok jogellenesen tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról szóló 2008/115/EK irányelv (a továbbiakban: visszatérési irányelv) 5. cikkéből, 6. cikkének (1) bekezdéséből, 12. cikkének (1) bekezdéséből és 13. cikkének (1) bekezdéséből, a nemzetközi védelem megadására és visszavonására vonatkozó közös eljárásokról szóló 2013/32/EU irányelv (eljárési irányelv) 6. cikkéből, 24. cikkének (3) bekezdéséből, 43. cikkéből, és 46. cikkének

¹ BVerfG, Judgment of the Second Senate of 05 May 2020 - 2 BvR 859/15 -, paras. 1-237, https://www.bundesverfassungsgericht.de/e/rs20200505_2bvr085915en.html

(5) bekezdéséből, valamint a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról szóló 2013/33/EU irányelv (befogadási irányelv) 8., 9. és 11. cikkéből eredő kötelezettségeit.

Az Alaptörvény értelmezésre irányuló indítvány a tranzitónák vonatkozásában nem tér ki az EUB ítéletére, hanem az alkotmányjogi problémával összefüggésben már ehelyütt utal annak meghatározó következményére, miszerint az ítélet értelmében a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldi nem kísérhető át a határon az államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX. törvény 5. § (1b) bekezdése ellenére: *„Tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején a rendőr Magyarország területén feltartóztathatja a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldit, és az (1) bekezdés szerinti létesítmény legközelebbi kapuján átkísérheti, kivéve, ha bűncselekmény gyanúja merül fel.”*

Ezzel összefüggésben fel kell hívni a figyelmet a kapcsolódó, jelenleg hatályos releváns rendelkezésekre. A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 80/J. § (3) bekezdése alapján *„[a] rendőr a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó, menedékjog iránti kérelem előterjesztése iránti szándéknyilatkozatot tevő külföldit az államhatárról szóló törvényben meghatározott államhatár rendjének védelmét biztosító létesítmény kapuján átvezeti. A külföldi a menedékjog iránti kérelmét az (1) bekezdésben meghatározottak szerint nyújthatja be.”*

2.2. Az idézett rendelkezésre figyelemmel az EUB ítélete alapján Magyarország nem teljesítette a visszatérési irányelvből eredő kötelezettségeit, mivel a magyar szabályozás lehetővé teszi a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó harmadik országbeli állampolgároknak az irányelvben előírt eljárások és garanciák előzetes tiszteletben tartása nélküli kitoloncolását. Az EUB szerint ezen állampolgárokat a rendőri hatóságok kényszerrel a magyar-szerb határtól pár méterre található kerítés túloldalára kísérik, egy olyan földszávrá, amelyen nem áll rendelkezésre semmilyen infrastruktúra, mindez kitoloncolásnak tekintendő. Az ítélet szerint a kitoloncolást megelőzően kiutasítási eljárást kell alkalmazni, amelynek során tiszteletben kell tartani az ezen irányelv által előírt anyagi jogi és eljárási garanciákat, és a kitoloncolásra csak végső megoldásként kerülhet sor.

Az EUB elutasította Magyarország azon érvelését, amely szerint az EUMSZ 72. cikk alapján jogában állt, hogy eltérjen a visszatérési irányelv által bevezetett garanciáktól tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetre hivatkozással. Az EUB szerint Magyarország nem bizonyította, hogy e helyzetre tekintettel az e rendelkezésben említett, a nemzetbiztonság védelméhez hasonló alapvető állami funkciók tényleges megőrzését csak a visszatérési irányelvtől való eltéréssel lehetett biztosítani.

Hangsúlyozandó, hogy az ítélet – elutasítva a magyar érveket – kimondta, hogy annak hatékonyságának hiánya miatt önmagában az, hogy a visszatérési irányelv felülvizsgálata folyamatban van, nem elegendő annak bizonyításához, hogy ezen irányelv jelenleg hatályos rendelkezései nem vették kellőképpen figyelembe az EUMSZ 72. cikkben említett területeken a tagállamokat megillető hatásköröket.

2.3. Az EUB ítéletének végrehajtása azt jelentené, hogy az állam területén jogellenesen tartózkodó külföldit nem lehet Magyarország területéről a határkerítés túloldalára kísérni, és arra irányuló kérelem esetén menekültügyi eljárást kell lefolytatni, kérelem hiányában idegenrendészeti eljárást kell indítani, de ez utóbbi esetben, illetve a menekültügyi eljárásban meghozott elutasító döntés esetén a nem hatékony uniós szabályok végrehajtása miatt a külföldi továbbra is Magyarország

területén fog tartózkodni.² Figyelemmel arra, hogy az EUB ítélete okán Magyarországnak meg kellene szüntetnie a jelenleg fennálló hatékony fizikai és jogi határzár részét képező jogintézményt, ez szükségszerűen azt fogja jelenteni, hogy a jelenleginél nagyságrendekkel nagyobb számú beáramlás várható a magyar határok vonatkozásában, sokkal több menedékkérővel.

Figyelemmel arra, hogy a kiutasítással összefüggésben megállapított uniós szabályok hatékonysága nem garantált – amelyet az EUB az előző pontban foglaltak szerint sem vett figyelembe – kijelenthető, hogy az érintettek előre nem látható ideig maradnak Magyarország területén, mivel a Magyarországra irányuló illegális migráció szempontjából elsődlegesen érintett Szerbia a visszafogadási egyezmény ellenére nem veszi át a Magyarország által átadni kívánt külföldieket, emellett az érintett állampolgársága szerinti országába nehezen vagy egyáltalán nem hajtható végre az ilyen döntés, mindez a COVID-19 világjárvány előtt is már tapasztalható volt. Továbbá az érintett, ha el is hagyja Magyarország területét (ami a szabad mozgáshoz való jog hiányában jogellenes), a többi tagállam az uniós szabályok alapján ide visszaküldheti vagy visszaadhatja.

A szabályozás problémája abból adódik, hogy hiába kötött az Európai Unió visszafogadási egyezményeket, azokat a gyakorlatban nem lehet végrehajtani. Mindez azt eredményezi, hogy az uniós szabályok végrehajtásának hiányosságai miatt az érintett menekültként el nem ismert azon külföldiek, akik vonatkozásában elutasító döntést követően nem lehetett a kiutasítási eljárást lefolytatni, Magyarország népességének részévé válnak, ez viszont sérti az Alaptörvény jelen indítvánnyal érintett cikkeit.

Ezzel összefüggésben kiemelendő, hogy a Magyarország schengeni külső határán jogellenesen belépők vagy azt megkísérlők száma jelentősen nőtt. 2019-ben 17 252 fő (napi átlagban 41 fő) volt a hazánk területére illegálisan belépők vagy azt megkísérlők száma. Ehhez képest a szám 2020-ban már 46 179 fő (napi átlagban 126 fő) volt, figyelembe véve az illegálisan belépni szándékozó megakadályozott, az illegálisan belépő feltartóztatott és az ideiglenes biztonsági határzár kapuján keresztül átkísért, valamint az ország mélységi területén elfogott illegálisan belépő személyek számát is. Idén további növekedés tapasztalható, mivel 2021. január 1. és 31. között 7277 fő (napi átlagban 235 fő) volt az intézkedés alá vontak száma.

Nem hagyható figyelmen kívül továbbá a releváns nemzetközi környezet sem, e körben elegendő utalni arra, hogy Törökországban 2020 év végéig több mint 4 millió szír menekültet tartottak nyilván, valamint a Magyarország számára kiemelten fontos balkáni útvonallal érintett országok közül Görögországban közel 120.000 menekült és menedékkérő él, további 30-50.000 fő a balkáni útvonal további államaiban tartózkodik. Mindez a jövőben fokozódó migrációs nyomást feltételez, még a hatályos magyar szabályok fenntartása esetén is.

3. Konkrét alkotmányjogi probléma

3.1. A Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldit az EUB ítélete alapján nem lehet kísérni a határkerítésen kívülre. Erre tekintettel az EUB ítéletének végrehajtása azt eredményezné, hogy végső soron az érintett Magyarország területén marad, az alábbiakra figyelemmel.

Amennyiben az átkísérés jogintézményét hazánk megszünteti, akkor a mélységben feltartóztatott külföldiek vonatkozásában menekültügyi eljárást kell megindítani erre vonatkozó kérelem esetén. Az esetek túlnyomó többségében a Szerbia, mint biztonságos harmadik ország felől érkező érintett nem tudja bizonyítani, hogy vonatkozásában Szerbiában, illetve adott egyes további, biztonságosnak tekinthető országban üldözésnek volt kitéve, illetve hogy nem volt lehetősége ezen országokban

² a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény 29. § (1a) bekezdés

hatékonyan hozzáférni a menedékjog jogintézményéhez. Amennyiben Magyarországon a külföldi menedékjogi kérelmet erre tekintettel elfogadhatatlanként a hatóságok elutasítják (és a bíróságok a döntést helyben hagyják), a külföldi belépés helye szerinti államnak (jellemzően Szerbia) csak akkor adható vissza, ha Szerbia az érintettet kifejezetten visszaveszi. A gyakorlatban azonban Szerbia évek óta nem engedélyezi az elutasított kérelmezők számára a területére való belépést az elfogadhatatlan kérelemhez kapcsolódó kiutasítási eljárásban, ezért a menekültügyi eljárást Magyarországnak folytatni kell, a kérelmet érdemben meg kell vizsgálni, ugyanakkor a lefolytatott menekültügyi eljárásban elutasított személynek a származási országába történő kitoloncolása nem végrehajtható a származási ország miatt vagy rendkívül nehézkes. A gyakorlatban a származási országok külképviseletei csak hosszadalmas eljárást követően állapítják meg a harmadik országbeli állampolgárok személyazonosságát, tekintettel arra, hogy a külföldiek együttműködésének hiányában az eljárás indításakor valódi személyazonosságukat nem fedik fel. Továbbá az Európai Bizottság által előterjesztett új migrációs és menekültügyi paktumhoz kapcsolódó közleménye (a továbbiakban: közlemény) szerint azon személyeknek, akik visszaküldését elrendelik, jelenleg csupán egyharmada hagyja el ténylegesen a tagállamok területét.³

Az Európai Unión belül az érintett bár nem élhet a szabad mozgás jogával, de ha jogellenesen elhagyja Magyarország területét, a többi tagállam később az egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról szóló az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU rendelete (a továbbiakban: Rendelet) szerinti eljárás keretében Magyarországnak adja vissza, mert Magyarországot tekinti a menedékkérelem elbírálására hatáskörrel rendelkező államnak, vagyis az elutasított, de ki nem toloncolható menedékkérő *de iure* és *de facto* tartósan Magyarország területén marad. Mindez a felvonultatott statisztikák alapján nem elszigetelt eseteket, hanem magyar városok népességében mérhető érintettet jelent akár éves szinten⁴, pár év alatt is akár több száz ezer embert, akik annak ellenére „ragadnak” az országban, hogy a menedékkérelmüket elutasították. A népességváltás amiatt is felmerül ilyen esetben az érintettek vonatkozásában, mert a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (a továbbiakban: Harmtv.) a jelzett csoportot – a kiutasítás végrehajtására a harmadik országbeli állampolgárnak nem felróható okból a kiutasítás végrehajthatóvá válásától számított tizenkét hónapig nem került sor – egy csoportba sorolja a befogadottakkal, hontalanokkal abból a szempontból, hogy e személyek humanitárius célból tartózkodási engedélyt kapnak (lásd Harmtv. 29. § és 47. §). Mindez azt jelenti, hogy az érintettek vonatkozásában a humanitárius célból kiadott tartózkodási engedély feljogosítja az érintetteket egyes szociális ellátásokra, óvodai ellátásra, felmerült továbbá a munkavállalás és a társadalombiztosítás lehetősége a külön jogszabályban meghatározottak szerint, vagyis olyan, vagy hasonló jogok fogják megilletni az érintetteket, mint a magyar állampolgárokat, vagy akik jogszerűen tartózkodnak Magyarország területén.

Emiatt az EUB ítélete érinti az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdését (uniós hatáskörgyakorlás) és a XIV. cikk (4) bekezdését. A konkrét alkotmányjogi probléma abból a kérdésből fakad, hogy végrehajthat-e Magyarország olyan európai uniós jog kötelezettséget, amely a magyar hatóságok akarata (Alaptörvény szerinti törekvése) ellenére – az uniós szabályok végrehajtási hatékonyságának hiánya miatt – *de facto* azzal jár, hogy az elutasított menedékkérők szükségszerűen a magyarországi népesség részét fogják képezni a fentiek értelmében. (Ez Magyarország tranzitország jellege ellenére

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0609&from=EN>

⁴ A hatályos szabályozást megelőző években benyújtott menedékjogi kérelmek száma (amiben a menedékjogi kérelmet elő nem terjesztő, illegális határátlépők száma nincs benne): 2013. évben 18.900; 2014. évben 42.777; 2015. évben 177.135; 2016. évben 29.432.

is igaz, miután az uniós joganyag értelmében az érintettek jogi értelemben Magyarországhoz kötődnek, figyelemmel a kérelem benyújtásának tényére és a Rendelet szerinti eljárásra.)

3.2. Fentiekre figyelemmel az alkotmányjogi jelentőségű probléma az alábbi kérdésben fogalmazható meg összefoglaló jelleggel:

Az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdését és XIV. cikk (4) bekezdését lehet-e úgy értelmezni, hogy Magyarország végrehajthat olyan európai uniós jogi kötelezettséget, amely – az európai uniós szabályozás hatékony érvényesülésének hiányában – arra vezethet, hogy a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldi a tagállam területén előre nem meghatározható ideig tartózkodik, és ezáltal de facto az ország népességének részévé válik?

Jelen indítvány 2.3. és 3.1. pontjában kifejtésre került, hogy a Kormány álláspontja szerint az EUB ítéletének végrehajtása mit jelent Magyarország, mint tagállam számára. Emiatt hangsúlyozandó, hogy a Kormány álláspontja szerint az EUB hatáskörgyakorlása nem áll összhangban Magyarország népességére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogával az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése és XIV. cikk (4) bekezdése alapján annak okán, hogy az EUB ítéletnek figyelemmel kellett volna lenni arra, hogy a visszafogadás hatékony érvényesülését az Európai Unió nem kényszeríti ki, amely kihatással lehet Magyarország népességére. **Az 1. pont keretében ismertettek alapján az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése értelmében az E) cikk szerinti uniós hatáskörgyakorlás nem korlátozhatja Magyarország népességére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát. Mindez összefüggésben áll az Alaptörvény XIV. cikk (4) bekezdésének utolsó mondatával, miszerint nem jogosult menedékjogra az a nem magyar állampolgár, aki Magyarország területére olyan országon keresztül érkezett, ahol üldöztetésnek vagy üldöztetés közvetlen veszélyének nem volt kitéve, figyelemmel az EUB ítéletéből fakadó ismertetett következményekre.**

E körben elengedhetetlen utalni arra, hogy az uniós visszafogadási egyezmények végrehajtása nem biztosított a harmadik államok és az Európai Unió között, azt az Európai Unió nem kényszeríti ki a harmadik államokkal szemben. Mindez nem biztosítja a kiutasítás érvényesíthetőségét, így az EUB úgy állapítja meg az átkísérés tilalmát, a kérelmek elbírálásának kötelezettségét és végső soron a kitoloncolás végrehajthatatlansága esetén a területen maradás lehetőségét, hogy mindeközben nincs tekintettel arra a körülményre, hogy a kitoloncolás érvényesítése kapcsán az Európai Unió nem lép fel megfelelően a harmadik államokkal szemben, valamint ezt a hiányosságot nem veszi figyelembe a tagállam kötelezettségeinek számonkérése kapcsán. A 2. pontban kifejtettek szerint Magyarország hivatkozott e körben arra, hogy a visszatérési irányelv felülvizsgálata minden fél szerint indokolt, ezt azonban az EUB ítélete figyelmen kívül hagyta az alábbiak szerint: „265 Végezetül, Magyarország állításával ellentétben önmagában az a körülmény, hogy a 2008/115 irányelv felülvizsgálatát tervezik, nem elegendő annak bizonyításához, hogy ezen irányelv jelenleg hatályos rendelkezései nem vették kellőképpen figyelembe az EUMSZ 72. cikkben említett területeken a tagállamokat megillető hatásköröket.” Mindez azért releváns, mert a felülvizsgálat igénye az uniós visszafogadási egyezmények végrehajtásának problémájára is rávilágít. Az Európai Bizottság közleménye szerint az uniós migrációs szabályok csakis akkor lehetnek hitelesek, ha az EU-ban való tartózkodásra nem jogosult személyeket ténylegesen visszaküldik. A közlemény kitér arra is, hogy „[a]zon személyeknek, akik visszaküldését elrendelik, jelenleg csupán egyharmada hagyja el ténylegesen a tagállamok területét. Ez aláássa a polgárok teljes menekültügyi és migrációkezelési rendszerbe vetett bizalmát, és ösztönzőleg hat az irreguláris migrációra. Emellett a jogellenesen tartózkodókat bizonytalanságnak és a bűnözői hálózatok általi kizsákmányolás veszélyének teszi ki. A visszaküldés hatékonysága jelenleg tagállamonként eltérő, és nagymértékben függ a nemzeti szabályoktól és kapacitásoktól, valamint az egyes harmadik országokkal fennálló kapcsolatoktól.” Mindezt az

Európai Bizottságnak egy idei közleménye is alátámasztja.⁵ Megállapítható tehát, hogy az EUB ítélete – a végrehajthatóság kapcsán felmerülő valós problémára tekintettel – úgy zárja ki a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldi határon kívülre való átkísérésének lehetőségét, hogy nincs figyelemmel az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésére, hiszen a kiutasítási eljárás hatékonysága nem biztosított.

A Kormány határozott álláspontja szerint ugyanakkor mindaddig, amíg a hatékony visszafogadás érvényesülését az Európai Unió nem éri el, addig ezeknek a kötelezettségeknek a teljesítése ellentmond a népesség meghatározására vonatkozó alaptörvényi előírásnak, mivel a népesség megváltoztatásához vezethet. Különösen igaz ez arra tekintettel, hogy az új Migrációs és Menekültügyi Paktum már nem csak a tagállam területén tartózkodó külföldiek esetében tenné kötelezővé a tagállam számára az ország területéhez történő hozzáférés biztosítását, hanem azok vonatkozásában is, akik a határon jelzik menedéjkogi kérelem benyújtására irányuló szándékukat azáltal, hogy külön eljárásrendet, határidőket és független ellenőrzőmechanizmust tenne kötelezővé a határátkelőhelyek személyzetének menedéjkogi kérelem szándékát jelző külföldieknek az országba történő beléptetése vonatkozásában. A Migrációs és Menekültügyi Paktum jelenlegi tervezetének elfogadása azt eredményezné, hogy a határátkelőhelyeket megközelítő, Magyarországra történő belépésre és magyarországi tartózkodásra nem jogosult külföldieket a magyar hatóságoknak kötelességük lenne beléptetni az országa annak érdekében, hogy menedéjkogi kérelmet nyújthassanak be.

Ismételten indokolt hivatkozni az Abh.-ra, különösen annak alábbi megállapításaira. Az Abh. keretében az Alaptörvény Nemzeti Hitvallása, illetve E) cikk (2) bekezdése értelmezése révén, tekintettel az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésében felhívott nemzetközi szerződések egyike, az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésére, az Alkotmánybíróság a közös hatáskörgyakorlás két fő korlátját állapította meg. Egyrészt a közös hatáskörgyakorlás nem sértheti Magyarország szuverenitását (szuverenitáskontroll), másrészt nem járhat az alkotmányos önazonosság sérelmével (identitáskontroll). Az Alkotmánybíróság azt is rögzítette, hogy Magyarország szuverenitása és alkotmányos önazonosságának tiszteletben tartása és védelme mindenkire (így az Európai Unió döntéshozatali mechanizmusában közreműködő Országgyűlésre és az abban közvetlenül résztvevő Kormányra is) kötelező, védelmének legfőbb letéteményese az Alaptörvény 24. cikk (1) bekezdése alapján az Alkotmánybíróság.

A szuverenitáskontrollal kapcsolatosan az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy mindaddig, amíg az Alaptörvény B) cikke a független, szuverén államiság elvét tartalmazza és a közhatalom forrásaként a népet jelöli meg, ezeket a rendelkezéseket az E) cikk szerinti uniós klauzula nem üresítheti ki. A testület arra is utalt, hogy Magyarország az Európai Unióhoz történt csatlakozásával nem szuverenitásáról mondott le, hanem csak egyes hatáskörök közös gyakorlását tette lehetővé, ennek megfelelően Magyarország szuverenitásának fenntartását kell vélelmezni az Európai Unió alapító szerződéseiben megállapított jogokhoz és kötelezettségekhez képest további hatáskörök közös gyakorlásának megítélésekor (fenntartott szuverenitás vélelme). A szuverenitás az Alaptörvényben a hatáskörök végső forrásaként és nem hatáskörként került rögzítésre. Ezért a hatáskörök közös gyakorlása sem eredményezheti azt, hogy a nép elveszíti végső ellenőrzési lehetőségét a közhatalom

⁵ „The return of those who have no right to stay remains a challenge. Out of those that need to be returned, only one third effectively return, and of those less than 30% do so voluntarily. The unsatisfactory performance on return and readmission is due to the several challenges that Member States face when carrying out procedures to order the return of irregular migrants and when cooperating with third countries on readmission.”

Link: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/pdf/10022021_communication_on_enhancing_cooperation_on_return_and_readmission_com-2021-56_en.pdf

(akár közös, akár egyedi, tagállami formában megvalósuló) gyakorlása felett. Ezt támasztja alá az Alaptörvény E) cikk (4) bekezdésében írt országgyűlési elismerésre vonatkozó szabály, illetve kivételesen az Alaptörvény XXIII. cikk (7) bekezdésében írt népszavazási jog gyakorlása.

Az identitáskontrollal kapcsolatosan az Alkotmánybíróság külön is utalt az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésére, amelynek értelmében „[a]z Unió tiszteletben tartja a tagállamoknak a Szerződések előtti egyenlőségét, valamint nemzeti (alkotmányos) identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is.” Az Abh. szerint az alkotmányos identitás védelmét egyfajta, az egyenjogúság és kollegialitás alapelvein nyugvó, egymás kölcsönös tisztelete mellett folytatott együttműködés keretében indokolt biztosítani az EUB-vel, hasonlóan a számos más tagállam Alkotmánybírósága, illetve hasonló funkcióval bíró legfőbb bírósági fóruma által jelenleg is követett gyakorlathoz. (E körben indokolt ismét említést tenni az 1.3. pont keretében ismertetett német döntésre, amely az Abh.-t követően keletkezett.) Az Alkotmánybíróság az alkotmányos identitás fogalma alatt Magyarország alkotmányos önazonosságát érti, és tartalmát az Alaptörvény egésze, illetve egyes rendelkezései alapján, az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése szerint azok céljával, a Nemzeti Hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban, esetről-esetre bontja ki. Folytatólagosan jelen indítvány célja – figyelemmel az Alaptörvény ismertetett hetedik módosítására –, hogy a testület a megfogalmazott kérdés mentén értelmezze az Alaptörvény hivatkozott cikkeit. Az Abh. keretében ugyanis az Alkotmánybíróság rögzítette azt is, hogy Magyarország alkotmányos önazonossága nem statikus és zárt értékek jegyzéke, ugyanakkor több olyan fontos összetevője kiemelhető példalódzó jelleggel, amelyek azonosak a ma általánosan elfogadott alkotmányos értékekkel: a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme. Egyebek mellett ezek történeti alkotmányunk olyan vívmányai, amelyek az Alaptörvény és általa a magyar jogrendszer nyugszik. Emellett a testület szerint – továbbá tekintettel a hatályos E) cikk (2) bekezdésre – az alkotmányos önazonosság védelme felmerülhet az egyének életfeltételeit, főként az alapjogok által védett magánszférájukat és személyi, illetve szociális biztonságukat, továbbá önálló döntési felelősségüket befolyásoló esetekben, továbbá Magyarország nyelvi, történelmi és a kulturális hagyományai érintettsége esetén. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy Magyarország alkotmányos önazonossága olyan alapvető érték, amelyet nem az Alaptörvény hoz létre, azt az Alaptörvény csak elismeri. Az alkotmányos önazonosságról ezért nemzetközi szerződéssel sem lehet lemondani, attól csak a szuverenitás, az önálló államiság végleges megszűnése foszthatja meg Magyarországot. **Az alkotmányos önazonosság védelme ennek megfelelően mindaddig az Alkotmánybíróság feladata marad, amíg Magyarország szuverenitással rendelkezik. Ebből következően a szuverenitás és az alkotmányos önazonosság számos ponton érintkezik egymással, így a rájuk vonatkozó két kontrollt egyes esetekben egymásra tekintettel kell elvégezni.**

Jelen indítvány szempontjából nem csak a fentiekben részletezett uniós szabályok végrehajtásának jelenlegi helyzete támasztja alá a konkrét alkotmányjogi problémát, hanem indokolt kitérni a kérdéskör kapcsán a tömegesség lehetőségére, miszerint előre meg nem határozható számú feltartóztatott, jogellenesen Magyarország területén tartózkodó külföldit érinthet az EUB ítélete, amely kapcsán a jelenlegi tendencia mentén kizárólag növekedés várható, a 2.3. pontban ismertetett statisztikák alapján. Emellett nem hagyható figyelmen kívül azon a korábban már hivatkozott, folyamatosan jelenlévő hatósági tapasztalat is, amely szerint az **érintettek nem tudnak bemutatni személyazonosság megállapítására alkalmas igazolványt**, így nem azonosíthatóak számos esetben, amely kihatással van a magyar hatóságok előtti eljárásokra és egyben nemzetbiztonsági kockázatot is jelenthet. Az EUB ítélete ugyanakkor nem fogadta el az alábbiak szerint Magyarország erre vonatkozó érvelését: „261 Végezetül el kell utasítani Magyarország azon érvelését, amely szerint az

államhatárról szóló törvény 5. §-ának (1b) bekezdését az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett EUMSZ 72. cikk igazolja a jelen ítélet 216. és 217. pontjában kifejtettekhez hasonló indokok alapján, mivel e tagállam e tekintetben a közrend és a nemzetbiztonság megzavarásának kockázatára való általános hivatkozásra szorítkozik, és nem bizonyítja a jogilag megkövetelt módon, hogy szükséges volt az, hogy a területén 2018. február 8-án fennálló helyzetre tekintettel eltérjen konkrétan a 2008/115 irányelvtől (lásd analógia útján: 2020. július 2-i Stadt Frankfurt am Main ítélet, C-18/19, EU:C:2020:511, 27–29. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).” Megjegyezhető ugyanakkor, hogy minden tagállam, így az Európai Unió szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír számos, így különösen a nemzetbiztonsági érdek szempontjából, hogy területén ki tartózkodik. Magyarország vonatkozásában hivatkozható az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata atekintetben, hogy a nemzetbiztonsági érdekek védelme nem csupán alkotmányos cél, hanem állami kötelezettség is egyben. Az ország szuverenitása és az alkotmányos, az Alaptörvényben meghatározott rendje a demokratikus jogállam működéséhez nélkülözhetetlen alapértékek, mindez közvetlenül kapcsolódik jelen Alaptörvény értelmezés keretében bemutatott konkrét alkotmányjogi problémához és a feltett kérdéshez. A testület szerint az ország szuverenitásának érvényre juttatása, politikai, gazdasági és honvédelmi érdekeinek megóvása, a szuverenitást, illetőleg az alkotmányos rendet sértő vagy veszélyeztető tevékenységek felderítése és elhárítása az államnak az Alaptörvényből közvetlenül levezethető kötelezettsége {19/2018. (XI. 12.) AB határozat, Indokolás [64]; hasonlóan: 26/2013. (X. 4.) AB határozat, Indokolás [144]}.

E körben indokolt utalni arra is, hogy a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetre Magyarország eredménytelenül hivatkozott az EUB előtt. Kiemelendő, hogy az Alkotmánybíróság – Büntető Törvénykönyvet érintő ügyben – 3/2019. (III. 7.) AB határozatában figyelemmel volt a jogellenesen belépő tömegek és az Európai Unió határait érő kihívásokra az alábbiak szerint:

„[45] 1.5. Az érdemi vizsgálat szükségességének legfontosabb okát azonban az Alkotmánybíróság megítélése szerint a jogellenes tömeges bevándorlás 2015 óta bekövetkezett eseményeinek az Abtv. 26. § (2) bekezdésének alkalmazása szempontjából mint kétségtelenül kivételes helyzet, a Btk. új tényállására vonatkozó, ma még esetjog nélküli bírósági jogalkalmazás az Alaptörvény 28. cikkével összhangban lévő kialakításának az igénye határozza meg, amelyben az Alkotmánybíróságnak – az Alaptörvény 24. cikke (1) bekezdésében, valamint az Abtv. 2. §-ában foglaltakra tekintettel – alkotmányvédő funkciójánál fogva alapvető és meghatározó szerepe van.

[46] Az Alaptörvény már hatálybalépésekor – az értelmezési keretét biztosító Nemzeti hitvallás szerint (így különösen annak második, ötödik, hatodik és tizennyolcadik fordulatában) – tartalmazta azokat a sajátosságokat, amelyek a szuverenitás védelmét és megóvását szolgálták. A 2015 óta bekövetkezett események, az Európai Unió külső határain rövid időn belül ellenőrizhetetlenül és jogellenesen belépő tömegek, ennek következtében a határellenőrzés schengeni rendszerét ért kihívások, valamint az e jelenségekkel szembeni védekezés mindenkit kielégítő közös rendszerének hiánya új megoldásokat igényelt. Ennek részeként Magyarország a hetedik alaptörvény-módosítással a Nemzeti hitvallás jelenleg tizenkilencedik fordulatában a magyar szuverenitás és alkotmányos identitás védelmét egyértelmű és meghivatkozandó követelménnyé tette. Kimondta ugyanis: „[v]alljuk, hogy a történeti alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezése az állam alapvető kötelessége”. Ez alapozta meg azokat az új sarkalatos törvényeket, illetőleg már meglévő törvények, mint jelen ügyben a Btk. további szigorítását az állam alapvető kötelességének céljából, amely az Alaptörvény mellett összhangban van Magyarország európai uniós tagságából származó, különösen a schengeni határok védelmére vonatkozó kötelezettségeivel is.”

Fentiek alapján, különös tekintettel a bemutatott statisztikákra, valamint a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról szóló 41/2016. (III. 9.)

Korm. rendelet alapján jelenleg is fennálló tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet alapján látható, hogy a konkrét alkotmányjogi probléma fennáll.

4. Összegzés

A Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldit az EUB ítélete alapján nem lehet átkísérni a határon kívülre. A kifejtettekre tekintettel ezért az EUB ítéletének végrehajtása azt eredményezi, hogy végső soron az érintettek jelentős része tartósan Magyarország területén maradna. Az indítványozó álláspontja szerint ez érinti Magyarország Alaptörvényben rögzített szuverenitását, illetve történeti alkotmányán alapuló önazonosságát. A kérdéskörhöz kapcsolódó idézett statisztikák azt mutatják, hogy a koronavírus világjárvány ellenére is számottevő az illegális migráció. Mindez az előre nem látható számú érintettek vonatkozásában közvetlenül érinti Magyarország népességére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát, hiszen hazánk az európai uniós jog alapján éves szinten több tízezer személy egyfajta befogadására lenne köteles. Erre figyelemmel elengedhetetlen az Alaptörvény vonatkozó cikkeinek értelmezése a bemutatott konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben.

Budapest, 2021. február „25”

Tisztelettel,

Varga Judit
dr. Varga Judit
igazságügyi miniszter